

75 II 8/2

Ogólne założenie

Jakkolwiek polski dorobek naukowy w dziedzinie zagadnień pomorzoznawczych jest już dzisiaj dosyć bogaty, to jednak pod względem terytorialnym jest on zacieśniony do granic obecnego woj. pomorskiego, treściowo zaś dotyczy głównie zagadnień ogólniejszych, ujętych przytym często fragmentarycznie. To zacieśnianie się w badaniach pomorzoznawczych tylko do Pomorza nadwiślańskiego sprawia często, że osiągnięte wyniki są tylko połowiczne, że niektóre zjawiska wymykają się z pod pióra badacza i pozostają niezbadane.

Dopiero w ostatnich czasach coraz bardziej w sferach naukowych zwycięża przekonanie, że szereg zagadnień historycznych, etnograficznych, językoznawczych, socjologicznych, politycznych itd. może być tylko wówczas rozwiązanych, jeżeli będą rozważane na terytorium całego Pomorza jako jednostki geograficznej t.zn. od Odry do Wisły. Nie ulega żadnej wątpliwości, że Pomorze szczecińskie i gdańskie, jakkolwiek już we wczesnym okresie dziejów /od końca XII w./ weszły w skład odmiennych organizmów politycznych, to jednak do dnia dzisiejszego w oparciu o podobne podłoże fizjo-geograficzne zachowały w wielu dziedzinach podobną strukturę życia społeczno-gospodarczego. Podobieństwo to sięga często głęboko w dziedzinę życia duchowego dzięki nie tylko zbliżonym procesom historycznym, ale przede wszystkim dzięki tym wszystkim czynnikom, które stanowią niezniszczalną więź szczepową. Żywe przykłady tego stanu rzeczy spotkamy jeszcze dzisiaj w bytowskim i lęborskim.

Tamtejsza ludność kaszubska niczym głębszym się nie różni od swojej braci z Pomorza Polskiego. Te wszystkie właśnie względy nakazują, jak już wspomiano wyżej, mieć zawsze na względzie, nawet przy badaniach regionalnych, całość terytorium pomorskiego od Odry do Wisły. Jeżeli na tak pojęte terytorium pomorskie popatrzymy z perspektywy historycznej, jako na teren ekspansji polskiej kultury i polskiej myśli politycznej, a następnie przeniesiemy wzrok na potrzeby chwili obecnej, dojdziemy do przekonania, że do najbardziej istotnych jego zagadnień naogół jednak albo niedostatecznie docenianych, względnie niewłaściwie często interpretowanych należą: 1/ zagadnienia kaszubskie, 2/ Pomorze szczecińskie dawniej, a dziś 3/ Sprawy gdańskie.

I. Zagadnienia kaszubskie

Kwestia kaszubska nie została dotąd oświetlona we wszystkich właściwych przekrojach. Znamy bliżej jedynie sprawy językowo-etnograficzne, znamy w najogólniejszych zarysach ruchy kulturalne i polityczne na Kaszubach Wschodnich od połowy ubiegłego stulecia. Natomiast do dnia dzisiejszego brak nauce polskiej krytycznej historii Kaszub, która by dała obraz rozwoju od zamierzchłych czasów tego właściwego plemienia pomorskiego i jego łączności z Polską. Szczególny interes dla nauki przedstawia zbadanie gruntowne problemu, odkąd datuje się pewna odrębność językowo-etniczna Kaszubów w stosunku do otaczającej ich innej ludności pomorskiej.

Ostatnie zagadnienie łączy się z koniecznością przeprowadzenia na terenie Kaszub gruntownych badań socjologicznych zwłaszcza nad wsią kaszubską celem uchwycenia właściwych jej cech życia duchowego i społecznego i ujęcia w przekroju odrębności kultury duchowej i materialnej tej grupy etnicznej. O spójności i wykształconych cechach odrębności tej grupy będą nadto świadczyły z jednej strony bogactwo kultury ludowej, wyrażającej się w różnorodnych przejawach i zbiorach folklorystycznych, z drugiej jej odporność na wpływy obce, pochodzące z zewnątrz względnie od elementu wrogiego tkwiącego wewnątrz tej grupy.

Niezwykle obszerne i ciekawe pole do badań otwiera literatura kaszubska, będąca odzwierciedleniem ducha i ideologii kaszubskiej, czekająca jeszcze na pióro krytyka i badacza. Uprzystępnienie tej literatury szerszym sferom czytelników polskich spowoduje nie tylko głębsze zainteresowanie naszym wybrzeżem ze strony innych dzielnic polskich, ale dopomoże walnie do zatarcia wszelkich różnic w dziedzinie polityczno-społecznej. Równie kapitalnym zagadnieniem jest opracowanie roli Gdyni, jako ośrodka kulturalnego i gospodarczego dla najbliższego zaplecza t. j. dla terenu Kaszub oraz wskazanie na te przemiany, które rozwój Gdyni w tej części kraju spowodował.

Należy się spodziewać, że zgromadzenie obfitego materiału do nakreślonych wyżej zagadnień i zainteresowanie nimi jak najszerszych warstw polskiej inteligencji pozwoli na rewizję zdawkowych poglądów na temat t. zw. separatyzmu kaszubskiego i przyczyni się nie tylko do głębszej oceny walorów tej grupy etnicznej, ale też i do ożywienia jej działalności we właściwych kierunkach.

W 15 lat po ukazaniu się "Wiatru od morza" jest najwyższy czas na to, by w piśmiennictwie polskim ukazywały się raz po raz rzeczy, budzące czujność i skierowujące uwagę społeczeństwa do coraz nowych i coraz szerzej ujmowanych naszych zagadnień morskich. Nato jednak trzeba głębiej zainteresować nie tylko nasze sfery naukowców, ale także publicystów i literatów.

Reasumując powyższe wywody, należy zwrócić uwagę w dziedzinie zagadnień kaszubskich na następujące tematy względnie problemy, domagające się niezwłocznego opracowania:

- a/ Dzieje Kaszubów /ewent. praca zbiorowa/
- b/ Podstawowe cechy odrębności językowo-etnicznej Kaszubów
- c/ Struktura demograficzno-społeczna Kaszubów
/tematy pod b/ i c/ dałyby się opracować tylko po gruntownych badaniach socjologicznych przeprowadzonych w terenie, które mógłby przeprowadzić dobry znawca tego rodzaju badań dr. Obrębski współpracownik Instytutu kultury wsi przy współudziale Instytutu Socjologicznego Uniw. Pozn./
- d/ Literatura kaszubska /możnaby w tym kierunku zainicjować serię: "Biblioteczka pisarzy kaszubskich"/
- e/ Wpływy niemieckie i Wolnego Miasta Gdańska na terenie Kaszub
- f/ Procesy zespalania się Kaszubów za czasów niewoli z resztą społeczeństwa polskiego.
- g/ Początki i rozwój t. zw. ruchu młodokaszubskiego
- h/ Rola Gdyni, jako ośrodka kulturalnego i gospodarczego dla Kaszubów.

II. Pomorze Szczecińskie dawniej i dziś.

Pomorze Szczecińskie, pozostające przez kilka pierwszych wieków naszej ery państwowej za Piastów pod bezpośrednim zwierzchnictwem Polski zachowało do dnia dzisiejszego wiele pierwiastków słowiańskich w strukturze demograficzno-etnicznej i wiele cech wspólnych z Pomorzem Nadwiślańskim. Badania naszych uczonych nad Jomsborgiem i nad związkami Pomorza Nadodrzańskiego z państwem polskim za Mieszka I /Widajewicz, Koczy, Wojciechowski, Tymieniecki, Stasiowski/ dały niezwykle ciekawe wyniki. Poza tą wczesną jednak epoką nauka nasza nie zainteresowała się szerzej innymi okresami dziejów Pomorza Zachodniego i jego związkami z Pomorzem Nadwiślańskim. Odnosi się zarówno do zagadnień historycznych, jak geograficznych, językoznawczych i t. d.

Poza wielką historią Pomorza Nadodrzańskiego, która by dała wyczerpujący obraz związków politycznych i kulturalnych tego terytorium z Polską w przeszłości na plan pierwszy wysuwają się zagadnienia związków geograficznych, etnicznych i kulturalnych tego obszaru z Pomorzem Polskim w szczególności z Kaszubami. Niedawno Melchior Wańkowicz w głośnej

książce: "Na tropach Smętka" odsłonił nam właściwe oblicze Prus zachodnich a w szczególności obszaru pruskich Mazurów. Podobna wędrówka przez Pomorze Szczecińskie zwłaszcza przez tereny zamieszkałe przez Kaszubów, aż do starej stolicy nadodrzańskiej Szczecina dałaby z pewnością nie mniej bogaty rezultat. Toteż za najpilniejsze postulaty w stosunku do Pomorza Szczecińskiego należy uważać opracowanie:

- a/ Wielkiej historii Pomorza Nadodrzańskiego
- b/ związków etniczno-kulturalnych Kaszubów Pomorza Szczecińskiego z Kaszubami Pomorza Nadwiślańskiego
- c/ wpływów kulturalno-politycznych państwowości polskiej na Pomorze Zachodnie
- d/ Pozostałości słowiańskich na Pomorzu zachodnim /Pracę tę możnaby ująć na wzór książki Wańkowicza "Na tropach Smętka" nadając jej tytuł: "Zatopiony gród Winety" względnie o podobnym charakterze/ Jest rzecz jasna, że dla napisania takiej rzeczy trzeba by odbyć kilkumiesięczną podróż po Pomorzu Zachodnim.

III. Sprawy gdańskie.

Wreszcie sprawa gdańska, która wiąże się ściśle zarówno ze sprawą kaszubską, jak również z zagadnieniami Pomorza Szczecińskiego, jako stolica księstw kaszubskich i reprezentowanej przez nich ideologii a później jako kulturalne i polityczne oparcie Kaszubów. Polskie pamiątki w Gdańsku my oceniamy raczej rozumowo, jako wyraz i ślady rozwoju miasta w ściślejszej łączności z Rzeczpospolitą. Natomiast dla Kaszubów cały Gdańsk - nie tylko widoczne ślady chwały - jest wielkim i żywym pomnikiem ich własnej przede wszystkim przeszłości, którą żywo odczuwają i która jest im bliższa niejednokrotnie, niż nam. Gdańsk często jest brany jako uciążliwy kontrahent, czasem jako konkurencyjny warsztat, czasem znowu jako niemiecki nacjonalistyczny i wrogi Polsce obóz - od którego warto się odgradzić.

Jest to stanowisko sprzeczne z głębiej pojętymi interesami polskimi, z którym należy walczyć i tu właśnie mamy w ideologii kaszubskiej pierwszorzędnego sprzymierzeńca. Nie ustępować, ale wzmacniać polskie wpływy kulturalne i gospodarcze w Gdańsku, a z drugiej strony tworzyć silny bastion polskiej kultury w Gdyni - oto naczelną nakaz polskiej racji stanu nad Bałtykiem. Za tymi wymogami musi do pewnego stopnia postępować i nauka, oświeclając te zagadnienia, które wysuwają się na czoło niecierpiących zwłoki potrzeb.

Do nich należą następujące zagadnienia:

- a/ Gdańsk stolica duchowa Kaszub w ciągu dziejów,
- b/ Związki kulturalno-gospodarcze Kaszub z Gdańskiem,
- c/ Kaszubi na terenie W. Miasta Gdańska,
- d/ Gdańsk - symbolem kultury pomorskiej
- e/ Gdańsk i Szczecin - dwa główne grody plemienia Pomorzan

Zakończenie

Wszystkie 3 wymienione grupy zagadnień, obejmując terytorialnie cały obszar Pomorza od Odry do Wisły, wiążą się ze sobą ściśle i zazębiają wzajemnie a cementem spajającym wszystko w jedną całość jest właśnie ludność kaszubska, która zawsze zachowa żywą więź ścisłej łączności ze sobą, choćby ją przegrodziły najsilniejsze kordony graniczne.